

Artykuły

Marcin Kostwiński

JAKI SĄD JEST WŁAŚCIWY W SPRAWIE KREDYTU „FRANKOWEGO”, GDY POWÓD NIE MA MIEJSCA ZAMIESZKANIA W POLSCE? KILKA UWAG NA TLE ART. 18 USTAWY Z 9.03.2023 R. O ZMIANIE USTAWY – KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO ORAZ NIEKTÓRYCH INNYCH USTAW

W ustawie z 9.03.2023 r. nowelizującej Kodeks postępowania cywilnego wprowadzono przepis epizodyczny regulujący wyłączną właściwość sądów w sprawach o roszczenia z tzw. umów „frankowych”, w których powodem jest konsument. Właściwość ta została powiązana z miejscem zamieszkania powoda. Przedmiotem niniejszego opracowania jest znalezienie odpowiedzi na pytanie, jaki sąd jest miejscowo właściwy w sprawie, w której powód jest konsumentem, ale nie ma miejsca zamieszkania w Polsce.

1. WPROWADZENIE

W ramach nowelizacji przepisów Kodeksu postępowania cywilnego z 9.03.2023 r.¹ ustawodawca zdecydował się częściowo uregulować kwestię właściwości sądu w sprawach z powództw o roszczenia związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska. Chodzi w tym wypadku przede wszystkim o tzw. sprawy „frankowe”, czy też sprawy kredytów „frankowych”², tj. denomi-

¹ Ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 614), dalej: ustawa nowelizująca.

² Pojęcie spraw „frankowych” oraz spraw dotyczących „kredytów frankowych” odnoszące się do spraw wynikających z zawarcia umowy kredytu denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej – franka szwajcarskiego jest powszechnie używane w orzecznictwie i piśmiennictwie – zob. m.in. postanowienie SN z 8.03.2022 r. (I CSK 6/22), LEX nr 3358627;

nowanych lub indeksowanych kursem franka szwajcarskiego, które najczęściej występowały w obrocie i są przedmiotem tysięcy sporów toczących się przed sądami powszechnymi³. Zgodnie z art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej w okresie 5 lat od wejścia przepisu w życie w sprawach związanych z kredytami waloryzowanymi, denominowanymi lub indeksowanymi do waluty obcej, o ile powodem jest konsument, powództwo wytacza się wyłącznie przed sąd, w którego okręgu powód ma miejsce zamieszkania. Lektura tego przepisu epizodycznego⁴ nastrocza daleko idących wątpliwości dotyczących ustalenia sądu właściwego miejscowo do rozpoznania sprawy, gdy powód będący konsumentem nie ma miejsca zamieszkania w Polsce. Problem ten ma niemałe znaczenie praktyczne, wobec czego warto uczynić go przedmiotem dalszych rozważań.

2. PRZYCZYNY WPROWADZENIA ART. 18 USTAWY NOWELIZUJĄCEJ

W pierwotnym projekcie ustawy nowelizującej brakowało przepisu epizodycznego, który normowałby kwestię właściwości sądu w sprawach z powództw o roszczenia związane z zawarciem umów kredytów waloryzowanych, denominowanych lub indeksowanych do waluty obcej⁵. Koncepcja uchwalenia

postanowienie SN z 27.04.2022 r. (I NSP 263/21), *Legalis* nr 2833957; postanowienie SN z 14.12.2022 r. (I CSK 2170/22), *LEX* nr 3447151; postanowienie SN z 31.08.2022 r. (I CSK 2684/22), *LEX* nr 3404870; postanowienie SN z 25.06.2021 r. (II CZ 14/21), *LEX* nr 3269924; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 19.04.2023 r. (I ACa 901/22), *Legalis* nr 2951894; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 6.03.2023 r. (I ACa 43/22), *Legalis* nr 2961038; M. Bączyk, *Umowy terminowe i umowy swapowe w polskiej praktyce bankowej* (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 9, *Prawo zobowiązań – umowy nienazwane*, red. W.J. Katner, Warszawa 2023, s. 927; M. Gutowski, *Wadliwość umów kredytów frankowych*, Warszawa 2022, s. 14 i n.; H. Ciepla, *Dochodzenie roszczeń z umów kredytów frankowych. Praktyka, orzecznictwo, pytania i odpowiedzi*, Warszawa 2021, s. 13 i n.; E. Łętowska, *Co ujawnia dyskurs o kredytach frankowych, czyli o świadomym i nieświadomym uwikłaniu prawników*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020/4, s. 4 i n.; J. Gołaczyński, *Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Komentarz*, Warszawa 2023, komentarz do art. 18. Pojęcie spraw i kredytów „frankowych” nierzadko odnosi się również do generalnie umów kredytu denominowanego lub indeksowanego do innej waluty obcej niż frank szwajcarski, co nie jest zabiegiem językowo poprawnym, ale stanowi oczywiście uproszczenie. Stąd też w dalszej części opracowania pojęcie spraw „frankowych” będzie stosowane zbiorczo dla spraw, o których mowa w art. 18 ustawy nowelizującej.

³ Według analiz Rzecznika Finansowego wg stanu na 2021 r. w toku było ok. 70.000 spraw dotyczących kredytów frankowych – zob. *Analiza aktualnych zagadnień dotyczących kredytów frankowych 2021*, Warszawa 2022, s. 4.

⁴ Pojęcie przepisu epizodycznego ma charakter normatywny, skoro posłużono się nim w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” z 20.06.2002 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 283). Tak też w świetle § 29a powyższego rozporządzenia w przepisach epizodycznych zamieszcza się regulacje, które wprowadzają odstępstwa od określonych przepisów, a których okres obowiązywania jest wyraźnie określony. Co do kryteriów, którymi powinien kierować się ustawodawca, ustanawiając przepisy epizodyczne, zob. wyrok TK z 19.12.2012 r. (K 9/12), OTK-A 2012/11, poz. 136.

⁵ Zob. projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2650, Sejm IX kadencji.

przepisu, który miałby ograniczać pewną swobodę wyboru sądu w tym zakresie, pojawiła się dopiero na etapie prac sejmowych i nie została opatrzona szerszym uzasadnieniem⁶. W piśmiennictwie wskazuje się jednak przekonująco, że wprowadzenie art. 18 ustawy nowelizującej miało za zadanie przede wszystkim odciążenie sądów warszawskich od rozpoznawania spraw frankowych⁷, a w rezultacie także przyspieszenie rozpoznawania spraw z powództw konsumentów o roszczenia dotyczące umów kredytów indeksowanych albo denominowanych kursem waluty obcej⁸. Problem ten miał w szczególności odnosić się do XXVIII Wydziału Cywilnego Sądu Okręgowego w Warszawie utworzonego w celu rozpoznawania w okręgu tego Sądu spraw cywilnych dotyczących umów kredytu denominowanego lub indeksowanego do walut obcych⁹.

Dotychczas powodowie mogli wytaczać powództwa przed sądami właściwośći ogólnej pozwanych banków, a zatem w okręgach, w których banki mają swoją siedzibę (art. 30 k.p.c.), bądź korzystać z dobrodziejstwa właściwości przemiennej. W rachubę w tym wypadku mogła wchodzić właściwość przemieniana z: art. 33 k.p.c. (ze względu na położenie oddziału banku, z którego działalnością wiązało się roszczenie) lub art. 34 § 1 k.p.c. (ustalona stosownie do miejsca wykonania umowy)¹⁰, a także art. 37² k.p.c. (właściwość ze względu na miejsce zamieszkania albo siedziby powoda)¹¹. Ponadto niewykluczone było wytoczenie powództwa przed sądem prorogowanym przez strony zgodnie z art. 46 § 1 k.p.c. Jednakże nierzadko kredytobiorcy będący konsumentami decydowali się wytaczać powództwa przed sądami właściwośći ogólnej pozwanych banków (mających zwykle siedzibę w Warszawie), w szczególności ze względu na

⁶ Zob. Sprawozdanie Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2907, Sejm IX kadencji.

⁷ M. Dziurda, *Komentarz do niektórych przepisów ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (w:) Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, Warszawa 2023, komentarz do art. 18, nt 5.

⁸ W tym kontekście można również rozważać, czy wprowadzenie przez ustawodawcę przepisu epizodycznego było usprawiedliwione szczególnymi okolicznościami, stanowiło proporcjonalny i najmniej uciążliwy środek do osiągnięcia zamierzonego celu i czy znajduje swoje uzasadnienie na gruncie art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, zmierzając do zapewnienia stronom prawa do załatwienia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki.

⁹ Jednostka taka została wyodrębniona na mocy zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z 1.02.2021 r. w sprawie utworzenia niektórych wydziałów w sądach okręgowych oraz zmieniającego zarządzenie w sprawie utworzenia wydziałów w sądach okręgowych (Dz.Urz. MS z 2021 r., poz. 10).

¹⁰ Por. m.in. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 10.12.2013 r. (VI ACa 650/13), LEX nr 1474798; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 27.03.2019 r. (I ACa 721/18), LEX nr 3367286.

¹¹ Trafnie wskazuje się, że przepis ten miał praktycznie najistotniejsze znaczenie w sprawach frankowych – zob. J. Gołaczyński, *Ustawa...*, komentarz do art. 18. Podobnie celnie się podnosi, że obecnie na znaczeniu straci art. 37² k.p.c. – zob. M. Dziurda, *Komentarz...*, komentarz do art. 18, nt 10.

stabilizację praktyki sądowej¹². Wobec znacznego nagromadzenia spraw „frankowych” w okręgach sądów warszawskich ustawodawca zdecydował się wprowadzić przepis epizodyczny ustanawiający właściwość wyłączną i tym samym wymuszający w szeregu spraw wytoczenie powództwa przed sądem, w którego okręgu nie znajduje się siedziba pozwanego banku¹³. Powstaje jednak zasadnicze pytanie, czy taki efekt odciążenia sądów i przyspieszenia rozpoznawania spraw pozostaje możliwy do zrealizowania w sytuacjach, gdy powodowie nie mają w Polsce swojego miejsca zamieszkania.

3. ZAKRES ZASTOSOWANIA ART. 18 USTAWY NOWELIZUJĄCEJ

Przystępując do próby rozwiązania problemu właściwości sądu w sprawach „frankowych” wytaczanych przez powodów niemających miejsca zamieszkania w Polsce, należy w pierwszej kolejności ustalić zakres zastosowania art. 18 ustawy nowelizującej. Zasadnicze znaczenie ma tutaj ustęp 1 przywołanego przepisu, który wyznacza granice temporalne, przedmiotowe i podmiotowe normy epizodycznej ustanawiającej właściwość wyłączną w sprawach z powództw o roszczenia związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska.

Jak już zaznaczono we wstępie, zgodnie z art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej przepis znajduje zastosowanie w okresie 5 lat od dnia jego wejścia w życie. Co ważne, art. 18 ustawy nowelizującej nie wszedł w życie 1.07.2023 r., tak jak prawie cały akt prawny, lecz rozpoczęto jego stosowanie od 15.04.2023 r., co wynika z art. 31 pkt 3 ustawy nowelizującej. W rezultacie przepis epizodyczny będzie obowiązywał od 15.04.2023 r. do 14.04.2028 r. W praktyce jego skutki będą jednak rozciągnięte w czasie wobec utrwalenia właściwości sądu na mocy art. 15 § 1 k.p.c.¹⁴

Co się zaś tyczy zakresu przedmiotowego art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej, to przepis reguluje właściwość wyłączną w odniesieniu do szerokiego spektrum spraw. Znajduje bowiem zastosowanie w sprawach wszelkich powództw o roszczenia związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska. Jak sprecyzowano w art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej, chodzi tutaj także o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego, ustalenie bezskuteczności postanowień tej umowy lub o zwrot świadczeń związanych z jej zawarciem. Nie budzi zatem większych wątpliwości, że właściwość wyłączna dotyczy spraw,

¹² W rachubę mogły wchodzić też inne okoliczności, jak np. położenie kancelarii pełnomocnika powoda czy też sama niewiedza powoda o możliwości wytoczenia powództwa według właściwości przemiennej.

¹³ Nie dotyczy to oczywiście sytuacji, w których konsumenci występujący w roli powodów mają miejsce zamieszkania w okręgu tego samego sądu, w którym mieści się siedziba pozwanego banku.

¹⁴ M. Dziurda, *Komentarz...*, komentarz do art. 18, nt 4.

w których powód zgłasza np. roszczenie ustalenia nieważności umowy kredytowej waloryzowanej, denominowanej lub indeksowanej do waluty obcej, unieważnienia takiej umowy¹⁵ czy zwrotu świadczeń spełnianych na rzecz banku w wykonaniu nieważnej umowy stosownie do przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu.

Dla porządku trzeba wskazać, że w art. 18 ust. 1 i 2 ustawy nowelizującej uregulowano jedynie problematykę właściwości miejscowej, ale już nie jurysdykcji krajowej (właściwości międzynarodowej). Do wniosku takiego prowadzą wyniki wykładni językowej, celowościowej i systemowej. Ustawodawca wyraźnie operuje pojęciem właściwości, a nie jurysdykcji krajowej (jak czyni to w art. 1103 i n. k.p.c.). Przepisy nie zawierają też żadnego odniesienia do kompetencji orzeczniczej sądów krajowych *in gremio*, rodzimy prawodawca stoi zaś tradycyjnie na stanowisku rozdzielenia norm dotyczących właściwości miejscowej sądu oraz właściwości międzynarodowej do rozpoznawania określonych kategorii spraw¹⁶.

Artykuł 18 ust. 1 ustawy nowelizującej od strony podmiotowej odnosi się do sytuacji konsumentów występujących po stronie powodowej, którzy powinni wytaczać powództwa w okręgu sądu, w którym mają miejsce zamieszkania. W rezultacie art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej dotyczy pewnej grupy spraw podlegających załatwieniu w nowym postępowaniu odrębnym z udziałem konsumentów (art. 458¹⁴ § 1 k.p.c.). Jednocześnie art. 18 ustawy nowelizującej – jako przepis normujący właściwość wyłączną i mający charakter *legis specialis* – unieważnia zastosowanie art. 458¹⁴ § 4 k.p.c., choć w obu przepisach posłużono się tym samym łącznikiem na potrzeby ustalenia właściwości miejscowej.

Pojęcie konsumenta, którym posłużono się w art. 18 ustawy nowelizującej, znajduje swoją definicję legalną w art. 22¹ k.c. i dotyczy relacji materialnoprawnych¹⁷. Nie jest więc istotne, czy na moment wytoczenia powództwa dana osoba fizyczna w relacji z pozwanym miałaby status konsumenta, lecz to, czy umowa, której spór dotyczy, została zawarta w obrocie konsumenckim. Do wniosku takiego skłania również regulacja art. 18 ust. 2 ustawy nowelizującej,

¹⁵ Co może mieć miejsce na podstawie art. 12 ust. 1 pkt 4 ustawy z 23.08.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 2070).

¹⁶ Uchwała SN z 28.03.2014 r. (III CZP 3/14), OSNC 2015/2, poz. 16; J. Rajski, *Jurysdykcja krajowa a właściwość sądów w sprawach cywilnych*, „Państwo i Prawo” 1961/4–5, s. 677; K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005, s. 124; B. Wołodkiewicz, *Ustanowienie jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór na podstawie rozporządzenia Bruksela I bis*, Warszawa 2020, s. 53.

¹⁷ Co do potrzeby sięgania do regulacji materialnoprawnej w celu określenia statusu konsumenta, w sytuacji gdy ustawodawca odwołuje się do tego pojęcia w przepisach procesowych, zob. M. Pecyna, *Postępowanie w sprawach konsumenckich (w:) System postępowania cywilnego*, red. A. Machnikowska, Warszawa 2022, t. 6, s. 1036; M. Strus-Wołos, *Postępowanie odrębne z udziałem konsumentów – czy potrzebne jest procesowe wzmocnienie ochrony konsumenta?*, „Polski Proces Cywilny” 2023/2, s. 288, gdzie obie autorki trafnie wskazują, że w postępowaniu odrębnym z udziałem konsumentów identyfikacja konsumenta powinna następować na gruncie art. 22¹ k.c.

w świetle którego przelew wierzytelności związanej z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego bądź indeksowanego kursem waluty obcej nie wpływa na właściwość wyłączną wynikającą z art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej¹⁸. Oznacza to zatem, że jeśli konsument dokona przelewu swojej wierzytelności, to i tak w sprawie dotyczącej umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej wyłącznie właściwy pozostaje sąd ze względu na miejsce zamieszkania konsumenta, który miał zawrzeć daną umowę¹⁹.

W tym miejscu pojawia się wątpliwość, czy art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej powinien znaleźć zastosowanie, jeśli roszczenie konsumenta w sprawie „frankowej” przeszło na inny podmiot wskutek zdarzenia niebędącego przelewem wierzytelności, a w tym choćby spadkobrania. Może się przecież zdarzyć, że roszczenie np. o zwrot nienależnie spełnionych świadczeń przypadnie w drodze dziedziczenia osobie prawnej, która w stosunkach z kredytodawcą nie mogłaby zostać uznana za konsumenta. Nie można natomiast zapominać, że status konsumenta w świetle art. 22¹ k.c. wynika z dokonania czynności prawnej z przedsiębiorcą. Kluczowe znaczenie ma zatem sam fakt zawarcia umowy (bądź też niedoszłego zawarcia nieważnej umowy), a nie zdarzenia późniejsze. Sprawa jako taka powinna mieć zatem nadal charakter konsumencki. Literalna treść art. 18 ust. 1 i 2 ustawy nowelizującej nie daje natomiast odpowiedzi na pytanie, czy w takim wypadku właściwość sądu powinna nadal mieć charakter wyłączny i być powiązana z dotychczasowym miejscem zamieszkania konsumenta (względnie jego ostatnim miejscem zamieszkania). Można bowiem podnosić, że sytuacji takiej ustawodawca w ogóle nie przewidywał, co wyklucza stosowanie art. 18 ustawy nowelizującej. Z drugiej strony wydaje się, że taka wykładnia przeczy celowi przepisu, co wymagałoby analogicznego zastosowania art. 18 ust. 2 ustawy nowelizującej. Jednak trzeba pamiętać, że unormowania art. 18 ustawy nowelizującej stanowią pewien wyjątek. Ten zaś w myśl reguły *exceptiones non sunt extendendae* nie powinien być interpretowany rozszerzają-

¹⁸ Art. 18 ust. 2 ustawy nowelizującej został sformułowany o tyle niefortunnie, że wynika z niego, iż przelew wierzytelności ma nie wpływać na właściwość sądu, ale nie wskazuje się nadal, jaki sąd jest właściwy. Ustanawia się jedynie wymóg formalny oznaczenia miejsca zamieszkania konsumenta. Tymczasem art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej odnosi się do sytuacji powoda. Racjonalnie należy jednak wyklądać art. 18 ust. 2 ustawy nowelizującej w ten sposób, że jeśli dochodzi do przelewu wierzytelności na podmiot niebędący konsumentem, to właściwość sądu powinna być wyznaczona ze względu na miejsce zamieszkania zbywcy wierzytelności – por. M. Dziurda, *Komentarz...*, komentarz do art. 18, nt 8.

¹⁹ Dodatkowy problem interpretacyjny może powstać wówczas, gdy kredytobiorca przelewa wierzytelność na inną osobę fizyczną, która w stosunku z bankiem miałaby również status konsumenta. Wówczas należy rozstrzygnąć, czy wyłączna właściwość sądu jest determinowana przez miejsce zamieszkania zbywcy, czy też nabywcy wierzytelności. Literalna treść art. 18 ust. 2 ustawy nowelizującej wskazuje, że w takim wypadku właściwość sądu nie powinna być wyznaczana przez miejsce zamieszkania nabywcy wierzytelności.

co²⁰. W rezultacie istniejące wątpliwości powinny być usuwane przez uznanie, że nie stosuje się przywołanego przepisu epizodycznego.

Nie budzi natomiast wątpliwości, że art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej nie znajduje zastosowania, jeśli umowa kredytu nie została zawarta z konsumentem²¹. W takim wypadku roszczenia kredytobiorcy związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej mogą być dochodzone przed sądem właściwości ogólnej pozwanego, przed sądem wybranym przez powoda stosownie do jednego z przepisów normujących właściwość przemienną bądź stosownie do właściwości wynikającej z umowy stron. Podobnie art. 18 ustawy nowelizującej nie dotyczy powództw wytaczanych przez banki przeciwko kredytobiorcom, także gdy ci mają status konsumentów²². Rozwiązanie takie jest o tyle racjonalne, że w tych sprawach zasadniczo powództwa powinny być wytaczane według właściwości ogólnej, skoro w myśl art. 31 § 2 k.p.c. przepisów o właściwości przemiennej nie stosuje się w sprawach przeciwko konsumentom.

4. WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU W WYPADKU BRAKU MIEJSCA ZAMIESZKANIA POWODA W KRAJU

Po ustaleniu zakresu zastosowania art. 18 ustawy nowelizującej można przystąpić do próby rozwiązania problemu właściwości miejscowej sądu w sprawach „frankowych”, w sytuacji gdy powodem jest konsument niemający miejsca zamieszkania w Polsce (względnie podmiot, który nabył wierzytelność konsumenta w warunkach, w których art. 18 ustawy nowelizującej daje się zastosować). Należy zwrócić uwagę, że łącznik normy z art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej dotyczy wyłącznie miejsca zamieszkania powoda. Jednocześnie z przepisu nie wynika, jak należy rozumieć, miejsce zamieszkania, a w szczególności czy zastosowanie ma znajdować regulacja Kodeksu cywilnego. Patrząc na ten problem systemowo, gdzie przepisy procesowe mają znaczenie instrumentalne, a stosowana przez ustawodawcę siatka pojęciowa powinna być spójna w obsza-

²⁰ Naświetlony problem świadczy o niedoskonałości unormowań art. 18 ustawy nowelizującej. Wynika on z niefrasobliwego powiązania kategorii procesowej z problemem materialnoprawnym, co można było rozwiązać w inny sposób. Wystarczyłoby bowiem ustanowić właściwość wyłączną sądu w określonej kategorii spraw bez odnoszenia się do statusu konsumenta. W takim wypadku powództwa o wszelkie roszczenia związane z umowami frankowymi mogłyby być rozpoznawane przez sądy właściwe ze względu na miejsce zamieszkania lub siedzibę powoda.

²¹ Tutaj ponownie można rozważać, czy art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej odnosi się do sytuacji, w której wprawdzie kredyt został udzielony pomiędzy przedsiębiorcami, ale wierzytelności kredytobiorcy przeszły na osobę fizyczną, która pozostaje konsumentem w relacji ze zbywcą wierzytelności. Na tak postawione pytanie trzeba udzielić odpowiedzi przeczącej, zważywszy, że zasadnicze znaczenie ma charakter relacji kontraktowej pierwotnie łączącej strony, gdzie zmiana podmiotowa nie wpływa na charakter danego stosunku prawnego.

²² M. Dziurda, *Komentarz...*, komentarz do art. 18, nt 2; J. Gołaczyński, *Ustawa...*, komentarz do art. 18.

rze regulacji materialnoprawnej i proceduralnej, należy sięgnąć do art. 25 k.c. Podobnie przecież w art. 27 § 2 k.p.c. w celu określenia miejsca zamieszkania odsyła się do przepisów Kodeksu cywilnego. W ten sposób za miejsce zamieszkania należy uznać miejscowość, w której osoba fizyczna przebywa z zamiarem stałego pobytu.

Jeżeli okaże się, że na moment wytoczenia powództwa konsument będący powodem nie przebywa w Polsce z zamiarem stałego pobytu, to regulacja art. 18 ust. 1 i konsekwentnie ust. 2 ustawy nowelizującej nie może znaleźć zastosowania. Odmienne niż w wypadku właściwości ogólnej, ustawodawca nie zdecydował się na ustanowienie normy kaskadowej, która odsyłałaby do miejsca pobytu powoda w Polsce, a dalej do ostatniego miejsca zamieszkania w kraju. Nie można zatem na gruncie art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej stosować analogicznych reguł jak na gruncie art. 28 k.p.c. Powstaje wobec tego pytanie, czy właściwość sądu powinna zostać ustalona na podstawie ogólnych unormowań kodeksowych, czy też mamy do czynienia z wypadkiem, w którym to Sąd Najwyższy powinien oznaczyć sąd właściwy zgodnie z art. 45 § 1 k.p.c.

Dotychczas w piśmiennictwie wyrażono pogląd, zgodnie z którym jeżeli konsument nie ma miejsca zamieszkania w Polsce, to konieczne staje się wystąpienie do Sądu Najwyższego z wnioskiem o oznaczenie sądu właściwego zgodnie z art. 45 § 1 i 2 k.p.c.²³ Stanowisko takie mogłoby wydawać się uzasadnione, jeśli weźmie się pod uwagę, że do stosowania art. 45 § 1 k.p.c. dochodzi zwykle wówczas, gdy w danej sprawie nie można ustalić okoliczności, od której uzależniona jest właściwość sądu²⁴. Pogląd taki w kontekście art. 18 ustawy nowelizującej budzi jednak uzasadnione wątpliwości.

Stosownie do art. 45 § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy oznaczy sąd, przed który należy wytoczyć powództwo, jeżeli na podstawie przepisów kodeksu nie można w świetle okoliczności sprawy ustalić właściwości miejscowej. Wobec tego najpierw trzeba podjąć próbę ustalenia właściwości miejscowej sądu w oparciu o przepisy kodeksowe, a dopiero gdy w świetle regulacji Kodeksu postępowania cywilnego nie jest możliwe ustalenie sądu właściwego miejscowo, to otwiera się potrzeba oznaczenia sądu właściwego przez Sąd Najwyższy²⁵. Jak trafnie podnosi się w piśmiennictwie i orzecznictwie, stosowanie art. 45 k.p.c. jest wy-

²³ M. Dziurda, *Komentarz...*, komentarz do art. 18, nt 7.

²⁴ Co dotyczy np. wypadków, gdy właściwość jest uzależniona od miejsca zamieszkania strony, a ta nigdy w Polsce nie zamieszkiwała i nie przebywa w kraju – zob. M. Wójcik (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2019, LEX/el., t. 1, komentarz do art. 45, nt 1; E. Stefańska (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, red. M. Manowska, Warszawa 2022, LEX/el., t. 1, komentarz do art. 45, nt 7; T. Żyznowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, t. 1, komentarz do art. 45, nt 1; P. Feliga (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Szanciło, Warszawa 2023, t. 1, komentarz do art. 45, nb 3.

²⁵ Co do takiej metodyki stosowania art. 45 k.p.c., gdzie trzeba zweryfikować, czy właściwość sądu nie wynika z przepisów o właściwości ogólnej lub przemiennej, zob. J. Gudowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Warszawa 2022, LEX/el., t. 1, komentarz do

kluczone wówczas, gdy obowiązuje jakakolwiek norma pozwalająca statutować właściwość miejscową sądu²⁶. Co więcej, art. 45 § 1 k.p.c. może znaleźć zastosowanie, gdy to przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, a nie innego aktu prawnego, nie pozwalają na ustalenie sądu właściwego. W omawianym przypadku sytuacja taka nie ma miejsca, a sięgnięcie do art. 45 k.p.c. musiałoby nastąpić w drodze analogii. Rozwiązanie takie nie zasługiwałoby na uznanie.

Epizodyczny art. 18 ustawy nowelizującej, choć odnosi się ściśle do problematyki regulowanej w Kodeksie postępowania cywilnego, to jednak nie jest przepisem kodeksowym. Jeśli zatem powód, który jest konsumentem, nie ma miejsca zamieszkania w Polsce, a wytacza powództwo o roszczenie związane z umową kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej, to na potrzeby ustalenia właściwości miejscowej sądu należy sięgnąć do regulacji kodeksowej. W takim wypadku powództwo może być wytoczone według przepisów o właściwości ogólnej, właściwości przemiennej lub właściwości umownej. W wypadku właściwości przemiennej w rachubę mogłoby wchodzić zastosowanie art. 33 k.p.c., art. 34 § 1 k.p.c. lub art. 37² k.p.c., a także dodatkowo od 1.07.2023 r. art. 458¹⁴ § 4 k.p.c. Biorąc jednak pod uwagę, że właściwość przemiennej wynikająca z art. 37² i art. 458¹⁴ § 4 k.p.c. jest związana z miejscem zamieszkania powoda, stosowanie powyższych norm należy wykluczyć²⁷. Realnie powód, który jest konsumentem niemieszkającym w Polsce, może więc wytoczyć powództwo według miejsca położenia oddziału pozwanego banku (art. 33 k.p.c.) lub miejsca wykonania umowy (art. 34 § 1 k.p.c.). Jeśli zatem istnieje możliwość ustalenia właściwości miejscowej sądu w oparciu o jedną z powyższych podstaw, to odpada konieczność sięgnięcia do art. 45 k.p.c. Dodatkowo, jeśli zawisło już przed sądem powództwo banku przeciwko konsumentowi o roszczenie związane z umową „frankową”, to pojawia się możliwość wytoczenia powództwa wzajemnego przed tym samym sądem zgodnie z art. 204 § 2 k.p.c. W praktyce jest więc wątpliwe, by zaistniał wypadek, w którym brakuje możliwości ustalenia właściwości miejscowej sądu w sprawie z powództwa konsumenta przeciwko bankowi o roszczenie związane z umową kredytu waloryzowanego, indeksowanego lub denominowanego w walucie obcej, o ile pozwany bank posiada swoją siedzibę lub oddział w Polsce.

Wykluczenie konieczności oznaczania sądu właściwego zgodnie z art. 45 k.p.c. z jednej strony może pozostawać w sprzeczności z celem regulacji

art. 45, nt 10; P. Feliga (w:) *Kodeks...*, komentarz do art. 45, nb 1 i 4; E. Stefańska (w:) *Kodeks...*, komentarz do art. 45, nt 5.

²⁶ P. Feliga (w:) *Kodeks...*, komentarz do art. 45, nb 4; postanowienie SN z 14.10.2011 r. (I CO 49/11), OSNC-ZD 2012/D, poz. 89; postanowienie SN z 13.11.2007 r. (III CO 17/07), Legalis nr 2653878.

²⁷ Dodatkowo można się zastanawiać, czy art. 458¹⁴ § 4 k.p.c. mógłby w ogóle znaleźć zastosowanie, skoro z przepisu wyraźnie wynika, że nie stosuje się go do wypadków właściwości wyłącznej. Zważywszy, że skoro art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej nie dotyczy sytuacji powodów zamieszkałych poza granicami kraju, to nie sposób twierdzić, że w takim wypadku właściwość sądu jest wyłączna.

art. 18 ustawy nowelizującej. Jak wskazano już powyżej, znakomita większość banków posiada swoje siedziby w Warszawie. Wobec tego pozwy wnoszone przez konsumentów zamieszkałych poza Polską w zasadniczej mierze mogą być kierowane do sądów warszawskich. Z drugiej strony powstaje pytanie, jaki jest odsetek spraw „frankowych”, w których powodami są konsumenci mający miejsce zamieszkania poza granicami kraju i czy ich sprawy stanowią rzeczywiste obciążenie sądów powszechnych. Ponadto zrezygnowanie z konieczności zwracania się do Sądu Najwyższego o oznaczenie sądu właściwego na podstawie art. 45 § 1 k.p.c. ma tę zaletę, że nie prowadzi do dalszego obciążenia Sądu Najwyższego rozpoznawaniem pobocznych kwestii procesowych i wpływa pozytywnie na szybkość postępowania. Pozwala bowiem uniknąć konieczności przekazywania akt sprawy do Sądu Najwyższego i oczekiwania na rozstrzygnięcia zagadnienia proceduralnego wydłużającego całościowy czas rozpoznania sprawy.

Nie można w tym miejscu pominąć, że w kontekście uregulowania właściwości miejscowej sądu ustawodawca doprowadził do niezrozumiałego zróżnicowania sytuacji powodów ze względu na ich miejsce zamieszkania. Konsumentom mającym domicyl w Polsce w okresie obowiązywania art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej mogą wytoczyć powództwo wyłącznie według swojego miejsca zamieszkania, co nie musi być zawsze rozwiązaniem dla nich dogodnym. Tymczasem konsumenci mieszkający poza granicami kraju w niektórych przypadkach mogą zyskać możliwość wytoczenia powództwa według korzystnej w ich ocenie właściwości ogólnej, przemiennej lub umownej. To może prowadzić do swoistej dyskryminacji powodów mających miejsce zamieszkania w Polsce. Okoliczność ta jednak wydaje się nie naruszać prawa do rzetelnego procesu i nie narusza gwarancji wynikających z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Zachowane pozostaje bowiem prawo strony do rozpoznania jej sprawy przez kompetentny do tego sąd powszechny, którego właściwość zostaje ustalona w oparciu o przepisy ustawowe pozwalające *ex ante* przewidzieć, przed jakim sądem sprawa powinna się toczyć²⁸. Inną kwestią jest natomiast to, że powód może w praktyce manipulować właściwością sądu stosownie do swoich potrzeb. Przecież to powód oznacza w pozwie swoje miejsce zamieszkania, co dla sądu może być okolicznością nieweryfikowalną²⁹. Powód może zatem wpływać na określenie swego miejsca zamieszkania na potrzeby procesowe, by wymusić określoną właściwość miejscową sądu.

Na koniec należy zauważyć, że wyjątkowo może dojść do sytuacji, w któ-

²⁸ Szerzej co do problematyki właściwości sądu jako elementu konstytucyjnego prawa do sądu zob. zamiast wielu P. Grzegorzczak, K. Weitz (w:) *Konstytucja RP. Komentarz*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, t. 1, komentarz do art. 45, nb 72–81. Należy mieć jednak na względzie, że miejsce zamieszkania strony nie jest kategorią zobiektywizowaną, co zmniejsza przewidywalność w zakresie ustalenia właściwości miejscowej sądu – zob. M. Dziurda, *Komentarz...*, komentarz do art. 18, nt 6.

²⁹ Trafnie na ten problem zwraca uwagę M. Dziurda, *Komentarz...*, komentarz do art. 18, nt 6.

rej powód będący konsumentem wytoczy powództwo przed sądem w Polsce, w którego okręgu na moment wniesienia pozwu nie ma miejsca zamieszkania i który jednocześnie nie jest sądem właściwym w myśl przepisów o właściwości ogólnej, przemiennej lub umownej. Jeżeli następnie w okręgu tego sądu uzyska miejsce zamieszkania, a sąd do tego czasu nie przekaże sprawy sądowi właściwemu zgodnie z art. 200 § 1¹ i 1⁴ k.p.c., to następnie może się okazać, że sąd ten stanie się właściwy do rozpoznania sprawy zgodnie z art. 15 § 2 k.p.c. Wówczas jego właściwość będzie właściwością wyłączną w myśl art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej.

5. PODSUMOWANIE

Epizodyczna regulacja art. 18 ustawy nowelizującej budzi istotne wątpliwości w kontekście ustalenia właściwości miejscowej sądu w sprawach „frankowych”, w których powód będący konsumentem nie ma miejsca zamieszkania w Polsce. Skoro w świetle powyższego przepisu właściwość sądu jest powiązana wyłącznie z miejscem zamieszkania powoda w kraju, to art. 18 ust. 1 i 2 ustawy nowelizującej nie nadaje się do zastosowania w wypadku wytoczenia powództwa przez konsumenta zamieszkałego poza granicami kraju. W takim wypadku na potrzeby ustalenia sądu właściwego można hipotetycznie zastosować trzy rozwiązania: poszukiwać miejsca pobytu w Polsce lub ostatniego miejsca zamieszkania na wzór art. 28 k.p.c., zwrócić się do Sądu Najwyższego o oznaczenie sądu właściwego na podstawie art. 45 § 1 k.p.c. albo ustalić właściwość miejscową sądu na podstawie przepisów kodeksowych jako właściwość ogólną, przemiennej lub umowną. Wobec kategorycznego brzmienia art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej i możliwości znalezienia innego rozwiązania problemu należy odrzucić pierwsze rozwiązanie. Podobnie budzi wątpliwości zwrócenie się do Sądu Najwyższego o oznaczenie sądu właściwego, skoro w analizowanym przypadku nie jest spełniona hipoteza art. 45 § 1 k.p.c. Wyłączenie możliwości stosowania art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej nie stanowi bowiem o braku możliwości ustalenia właściwości sądu na podstawie przepisów kodeksowych. Tak też, jeżeli powództwo o roszczenie związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej wytacza konsument niemający miejsca zamieszkania w Polsce, to właściwość miejscowa sądu powinna wynikać z przepisów o właściwości ogólnej (art. 30 k.p.c.), przemiennej (art. 33 lub art. 34 § 1 k.p.c.) lub umownej (art. 46 § 1 k.p.c.).

Otwarte pozostaje pytanie, czy nieuregulowanie w art. 18 ust. 1 ustawy nowelizującej sytuacji powodów będących konsumentami niemającymi miejsca zamieszkania w Polsce było zabiegiem świadomym. Jeżeli dojdzie się do wniosku, że wypadek taki stanowił przeoczenie ustawodawcze, to by osiągnąć cel przyświecający omawianej regulacji epizodycznej (tj. odciążać sądy warszawskie i przyspieszyć rozpoznawanie spraw „frankowych”), uzasadniona może okazać się modyfikacja art. 18 ust. 1 i 2 ustawy nowelizującej. W takim wypadku

w zmienionym przepisie można by posłużyć się formułą znaną z art. 28 k.p.c. i przyjąć, że jeśli powód nie ma miejsca zamieszkania w Polsce, to właściwość sądu powinna być ustalona według jego miejsca pobytu lub ostatniego znanego miejsca zamieszkania w Polsce.

ABSTRACT:

adw. dr Marcin Kostwiński

Advocate, assistant professor at the Department of Civil Procedure I at the Faculty of Law and Administration of the University of Lodz.

Which court has jurisdiction over a “franc” loan when the claimant’s place of residence is not in Poland? A few remarks against the background of Article 18 of the Act of 9 March 2023 on Amendments to the Act - Code of Civil Procedure and Certain Other Acts

The act amending the Code of Civil Procedure has introduced a provision on a temporary derogation (episodic provision) regulating exclusive jurisdiction of courts in cases relating to claims arising from so called “franc” loans, if the claimant is a consumer. This jurisdiction has been tied to the place of residence of the claimant. The subject of this paper is an attempt to answer the question of how the territorial jurisdiction of the court should be determined in a case in which the claimant is a consumer, but does not have their place of residence in Poland.

Keywords: *territorial jurisdiction, provision on a temporary derogation (episodic provision), franc loan cases, amendments to the Code of Civil Procedure*

adw. dr Marcin Kostwiński

Adwokat, adiunkt w Katedrze Postępowania Cywilnego I na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.

ORCID: 000-0002-0979-9707

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

Bącznyk Mirosław, *Umowy terminowe i umowy swapowe w polskiej praktyce bankowej* (w:) *System Prawa Prywatnego*, t. 9, *Prawo zobowiązań – umowy nienazwane*, red. W.J. Katner, Warszawa 2023

Ciepla Helena, *Dochodzenie roszczeń z umów kredytów frankowych. Praktyka, orzecznictwo, pytania i odpowiedzi*, Warszawa 2021

Dziurda Marcin, *Komentarz do niektórych przepisów ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*

(w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, Warszawa 2023

Feliga Przemysław (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Szancilo, Warszawa 2023, t. 1

Gołaczyński Jacek, *Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw. Komentarz*, Warszawa 2023

Grzegorzczak Paweł, Weitz Karol (w:) *Konstytucja RP. Komentarz*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, t. 1

Gudowski Jacek, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Warszawa 2022, LEX/el., t. 1

Gutowski Maciej, *Wadliwość umów kredytów frankowych*, Warszawa 2022

Łętowska Ewa, *Co ujawnia dyskurs o kredytach frankowych, czyli o świadomym i nieświadomym uwikłaniu prawników*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020/4

Pecyna Marlena, *Postępowanie w sprawach konsumenckich* (w:) *System Postępowania Cywilnego*, red. A. Machnikowska, Warszawa 2022, t. 6

Rajski Jerzy, *Jurysdykcja krajowa a właściwość sądów w sprawach cywilnych*, „Państwo i Prawo” 1961/4–5

Stefańska Ewa (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, red. M. Manowska, Warszawa 2022, LEX/el., t. 1

Strus-Wołos Monika, *Postępowanie odrębne z udziałem konsumentów – czy potrzebne jest procesowe wzmocnienie ochrony konsumenta?*, „Polski Proces Cywilny” 2023/2

Weitz Karol, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005

Wołodkiewicz Bartosz, *Ustanowienie jurysdykcji krajowej przez wdanie się w spór na podstawie rozporządzenia Bruksela I bis*, Warszawa 2020

Wójcik Mariusz (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2019, LEX/el., t. 1

Żyznowski Tadeusz (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, t. 1